

NVEs konsesjonsavdeling

Halden, 01.06.2026

Risen dam – våre kommentarer til høringsuttalelsene om delvis nedlegging

Vi viser til epost fra NVE 21. april i år med oversendelse av høringsuttalelsene for kommentar. NVE ber spesielt om at HVB vurderer forslagene om bygging av en a) høyere terskel og b) tilbakefylling og terskelløsning i DamvannsunDET.

Innledning

Bakgrunnen for at HVB delvis vil legge ned dammen er at den ikke lenger har en praktisk betydning for regulering av vassdraget. Dersom dagens damanlegg skal opprettholdes i dagens høyde, er det påkrevet å utføre utbedrende tiltak for å tilfredsstille alle krav til en klasse 1 dam. Dette vil innebære betydelige kostnader for dameier.

HVB forsøker å imøtekomme interessene langs vannet ved å søke om å bygge en terskel i dammens dypløp, og dermed opprettholde en høyere vannstand i stedet for å rive hele dammen som vil medføre lavere vannstand.

HVB har foreslått å overdra dammen til grunneiere eller kommunen uten at dette har ført frem. HVB mener derfor at det er tungtveiende grunner, i kost-nytte perspektiv, å få tillatelse til å delvis legge ned dammen som omsøkt.

Ved gjennomføring av omsøkte tiltak planlegger vi at ferdselsveien over dammen opprettholdes også i fremtiden via en gangbro som vil sørge for trygg passasje over damstedet.

Vår oppfatning er at nedlegging av vassdragsanlegg generelt blir vurdert som et positivt tiltak for naturmiljø ved at en fjerner tidligere inngrep og fører naturen tilbake mot naturtilstand. Delvis nedlegging av dammen vil samtidig bli et nytt tiltak med visse negative konsekvenser for naturmiljøet og brukerinteressene i området. Vi mener likevel at det er overveiende grunner til at det kan gis tillatelse til å delvis legge ned dammen så lenge den ikke lenger har en praktisk funksjon for dameier.

HALDENVASSDRAGETS BRUKSEIERFORENING

Våre kommentarer til høringsuttalelsene

Marker kommune har ikke uttalt seg i saken.

Aurskog Høland kommune har uttalt at de ikke har merknader i saken.

Statsforvalteren i Østfold er ikke negativ til at det gis konsesjon. De minner om kravene etter forurensningsloven, verneforskriften og motorferdselloven, tiltak for å begrense belastningen på edelkrepsbestanden og at tiltaket ikke skal vanskeliggjøre oppnåelsen av miljømålet for vannforekomstene. I tillegg sørge for å overholde kravene knyttet til inngrep i kantsonen.

HVB vil bekrefte at alle lovkrav og vilkår som stilles til gjennomføring av tiltaket vil oppfylles.

Østfold fylkeskommune vurderer at nedleggelse av Risen dam ikke vil ha negativ effekt for vilt og innlandsfisk. De uttaler at dammen kan ha betydning som nyere tids kulturminner og anbefaler at mulighetene for å istandsette og forsterke dammen undersøkes, slik at den kan bevares.

HVB kan bekrefte at vi har vurdert mulighetene for å istandsette dammen og funnet at dette ikke kan forsvares kostnadsmessig. Vi mener det er urimelig å pålegge regulant alene å opprettholde dammen i dagens høyde som kulturminne med de kostnader dette medfører, selv med de nevnte søknadsordninger for tilskudd.

Naturvernforbundet i Østfold er negative til tiltaket og uttaler at redusert vannstand vil få negativ innvirkning på det biologiske mangfoldet i sjøen i tillegg til at sjøarealet blir redusert.

HVBs kommentar: Det er en naturlig følge av redusert vannstand at det blir mindre volum tilgjengelig for de ulike fiskebestandene. Det er likevel slik at ulike arter ofte er ganske selektive i hvilke områder de benytter. Blant annet benytter ørret typisk sett litoralsonen, slik at effekten av lavere vannstand på ørretbestanden vil være mer avhengig av endringen i tilgjengelig litoralsone enn endringene i totalt vannvolum. Gitt at endringene i vannstand ikke medfører en så stor nedgang i gyte- og oppvekstareal at bestanden slutter å være selvreproduserende, vil bestandene over tid oppnå en ny «likevektstilstand».

En utvasking av strandsonen i Damvannet og Store Risen vil sannsynlig gi økt turbiditet med midlertidig effekt for vannkvaliteten. Hvor lenge dette vil vedvare avhenger av hvordan og hvor hurtig disse partiklene vaskes ut og hvor hurtig de sedimenterer. Hvis utvaskingen av strandsonen skjer gjennom bølgeaktivitet vil mengden som føres nedstrøms være mer begrenset enn hvis utvaskingen skjer som følge av nedbør. Det er verdt å merke seg at det på senket vannstand ser ut til å være begrenset organisk materiale i strandsonen.

HVB vil sørge for å gjennomføre tiltaket så skånsomt som mulig, og blant annet sørge for en langsom nedtapping av sjøen for å unngå stranding av vannlevende organismer.

HALDENVASSDRAGETS BRUKSEIERFORENING

Øvrige høringsuttalelser:

Det hevdes at konsesjonssøknaden ikke oppfyller kravet til beslutningsgrunnlag og at det ikke er vurdert hvilke langsiktige konsekvenser ny vannstand vil medføre.

HVB mener at utredningene som er gjort i konsesjonssøknaden er i henhold til NVEs krav i denne type saker. Vi oppfatter at kunnskap om tiltaket og verdiene som vil bli påvirket kommer frem i konsesjonssøknaden i tillegg til at instanser som skal ivareta allmenne interesser har gitt sine uttalelser og opplysninger i saken. I sum mener vi at dette er tilstrekkelig kunnskap for å kunne fatte en offentlig beslutning.

Oppsal utmarkslag mener at det må etableres funksjonelle løsninger for fiskepassasje slik at arter som ørret, edelkreps, ål og andre kan vandre i vassdraget. Det blir også uttrykt bekymring for påvirkning på bestanden av edelkreps.

HVB vil ta hensyn til naturmiljøet ved gjennomføring av prosjektet og vi vil vurdere relevante permanente forbedringstiltak for artene som naturlig vandrer i Damvannsunndet. Dette er tema som kan vurderes i en detaljplan for landskap og miljø dersom det gis konsesjon.

Vi kommenterer i de neste avsnittene forslagene om a) høyere terskel og b) tilbakefylling og terskelløsning i Damvannsunndet slik NVE har bedt om.

Forslag om bygging av høyere terskel

Naturvernforbundet uttaler at høyden på betongterskelen må heves med 90 cm for å oppnå en høyere vannstand i sjøen for å ivareta natur, biologisk mangfold og friluftsinnteresser.

Familien Wergeland Krog har uttalt at den dypeste delen av dammen er relativt smal og muligheten er til stede for å etablere en vesentlig høyere terskel enn 60 cm, uten at dette vil påføre dameier en større kostnad. Det hevdes at en slik dam vil kunne etableres inntil den eksisterende dammen. Videre for å unngå at overløpet i den eksisterende dammen blir tettet til av drivmateriale kan toppen av den eksisterende dammen tas ned til samme høyde som forsterkningen foran. Til slutt peker de på at dette antas å redusere kostnadene for HVB ved å anlegge en ny gangbro.

Opsahl utmarkslag mener betongterskelen bør dimensjoneres til høyeste nivå innenfor konsekvensklasse 0, slik at vannstanden i størst mulig grad opprettholdes. Den økte høyden bør sees i lys av en mulig V-formet topp på foreslått betongterskel.

HVBs kommentar:

For HVB er det en forutsetning at damanlegget etter tiltak skal kunne kategoriseres som konsekvensklasse 0, da dette vil redusere løpende kostnader blant annet knyttet til organisasjon og oppfølging. I denne sammenheng er det hovedsaklig damhøyden som er styrende for klassen, ikke sannsynligheten for at dambruddet skal skje. Ekstra forsterkningstiltak i front av murdammen vil ikke endre dette.

Det er gjennomført dambruddsbølgeberegninger for å fastsette hvor høy en damkonstruksjon må være for å havne i konsekvensklasse 0. Resultatene herfra tilsier en damhøyde på ca. 0,6 m. Brudd på en dam med større damhøyde vil med stor sannsynlighet berøre fylkesvegen nedstrøms, noe som tilsier klasse 1 for en slik konstruksjon.

HALDENVASSDRAGETS BRUKSEIERFORENING

Tilbakefylling og terskelløsning i Damvannsundet

Regulering av Risenvassdraget har historisk vært et samvirke mellom grunneierne, som drev sagvirksomhet, tømmerfløting og magasin for kraftproduksjon. I forbindelse med utviklingen av dette samvirket ble det utført en kanalisering av Damvannsundet for en bedre utnyttelse av vannressursene i Risenvassdraget. Ingen av de opprinnelige interessentene utnytter i dag reguleringen av Risenvassdraget.

Opsahl utmarkslag mener at det må gjennomføres tiltak i sundet for å bringe vannstanden tilbake mot historisk nivå (anslagsvis opp mot 1 meter) ved etablering av terskelløsninger i den mudrede kanalen. Det hevdes at en slik løsning kan redusere dreneringseffekten, øke den hydrauliske bredden i utløpet og gi en vesentlig mer stabil vannstand i Risen. Videre at steinterskler kan gi gradvis heving av vannstanden, redusere erosjon og samtidig forenkle passasje for både folk og fisk.

HVBs kommentar:

Damvann og Store Risen er i dag i en unaturlig hydrologisk situasjon som følge av oppdemmingen og kanaliseringen av Damvannsundet. Sannsynligvis vil en tilbakefylling være mer representativ for naturlig tilstand i området enn om kanalen opprettholdes som i dag, etter en delvis nedlegging av Risen dam. Å tilbakefylle og istandsette sundet slik som foreslått vil, etter vårt syn, være et nytt vassdragstiltak som ikke er del av denne konsesjonssøknaden.

Vi vil også bemerke at på den ene side er det ønske om at sundet tilbakefylles og istandsettes med terskler. Andre uttaler at de ønsker å opprettholde ferdsel med båt gjennom sundet. Det er dermed to motstridende ønsker som etter vårt syn ikke lar seg kombinere.

Med vennlig hilsen
Haldenvassdragets Brukseierforening

Tom Flattum
Daglig leder